

2. OTURUM (1. Bölüm) TARTIŞMALARI

“TÜRKİYE ENERJİ SEKTÖRÜNDE YENİ LİBERAL POLİTİKALAR VE GELİNER DURUM”

Oturum Başkanı: Emin KORAMAZ

(Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı)

BAŞKAN- Konuşmacılara teşekkür ediyoruz.

45 dakika konuyu tartışmaya açacağız. 5'er dakika da bildiri sahiplerine söz verirse 20 dakika salona kalıyor. Mümkün olduğunda çok kişinin konuşması için bu 20 dakika içinde 3'er dakikada en az 8 arkadaşımız konuşsun. Ben ön sıradan başlayarak söz isteyenlere söz vereceğim.

AYŞEGÜL KARAYAZGAN- Ben konuşmaktan ziyade öncelikle TEİAŞ'tan, Sayın Bayrak'a talep tahminleriyle ilgili soru sormak istiyorum. Özellikle uzun dönem tahminlerde Enerji Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın yaptığı daha önceki tahminleri kullandık dediniz. Hatırladığım kadarıyla Enerji Bakanlığı kurulu güç yedeğini 8. Beş Yıllık Kalkınma Plânında yüzde 35'te tutmuştu. Siz bunu kullanacağınıza göre, hâlen bu yüzde 35 kurulu güç yedeğini nasıl açıklıyorsunuz; yeni tahminde de, özellikle 2003 ve 2004'te yüzde 58 ve daha fazlası görülüyor ve ileriki yıllarda da azalıyor.

Şimdi 2001 yılından sonra üretim faaliyeti rekabete dayalı bir faaliyet ve gerçi 5 yıla kadar bizim geçmemiz kanunla da şey yapılmıyor ama dünyada özellikle AB ülkelerinde artık rezerv sıfır. 158'i siz neyle açıklıyorsunuz?

Bir de yap-işlet-devret ve yap-işlet santrallerinin arz güvenliği açısından sözleşmelerde en ufak bir madde yok. Yani alıcının arz güvenliğini sağlama açısından herhangi bir garanti şartı yok. Dolayısıyla, siz bu talep tahminlerinde bu yap-işlet-devret ve yap-işletleri kurulu gücüne göre nasıl değerlendiriyorsunuz?

LÜTFİ KIRAYOĞLU (Elektrik Mühendisi)- Türkiye’de geçmiş yıllarda elektrik enerjisi alanında yaşanan yolsuzlukların doğalgaz piyasası alanında yeni yaşanmaya başlandığını gördük ama, henüz elektrik enerjisi alanındaki kadar çeşitlenmedi o yolsuzluklar. Şu anda sadece Mavi Akım ve al ya da öde konularında tartışıldığını biliyoruz.

Çok ilginç bir konu. Şu anda Türkiye’de elektrik enerjisindeki kayıp kaçakların yüzde 25’lere yaklaştığını artık Enerji Bakanı’nın ağzından duymaya başladık. Çok ilginç bir rastlantı. Şimdi doğalgazda birtakım yolsuzluklar ortaya çıkınca oradaki kayıplardan bahsediliyor.

Ben Makina Mühendisleri Odası adına bildiri sunan arkadaşımızdan şunu öğrenmek istiyorum: Bildiğim kadarıyla özellikle “Slamshut” gibi cihazlarla doğalgaz iletim ve dağıtım hatlarındaki kayıpların sifıra düşürülmesi sağlanıyor. Ama benim elimde belgeler var, dağıtım hatlarında yüzde 13.6 gibi bir kayıp var. Bu facia bir rakam ve bu kayıpların arkasına saklanarak doğalgaz alanındaki fiyat soygunu ki, bu sene indirim yapıldığında ne kadar indirim yapıldığını gördük. Bu konuda gelecekte neler olabileceği konusunda tahminleri var mı?

İkincisi TEİAŞ yetkilisi Yusuf Beye sormak istiyorum. Tarihin en büyük krizini yaşadığımız 1978’li yıllardaki hidrolik santrallerimizin çalışma saatleriyle şu anda ortaya koydukları projeksiyonlardaki çalışma saatleri arasındaki farklılığı nasıl izah edebilecekler?

NİLGÜN ERCAN (KMO) - Kimya Mühendisi, aynı zamanda Sempozyum Yürütme Kurulu’nda Kimya Mühendisleri Odası Adına yer alıyorum. Makina Mühendisleri Odası temsilcisi olan arkadaşımızın sunmuş olduğu tebliğdeki bir konuyla ilgili kişisel yorumum olacak. O da Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi’nin, sanıyorum, tüm kesimlerin katılımı sağlanarak Ulusal Enerji Enstitüsü hâline dönüştürülmesi konusundaki yorumu.

Şimdi bu Ulusal Enerji Enstitüsü çok fazla telaffuz edilmeye başlandı son zamanlarda Türkiye’de. Fakat ben bu tür kurum önerilerinde bulunurken çok indirgemeci ve kestirmeci yaklaşımlardan uzak kalmamız gerektiğini düşünüyorum. Biraz önce TMMOB adına konuşan arkadaşımız belirttiler. Sadece bir veri toplamaya yönelik Enstitü kurma çabasını, diğer taraftan bu tebliğde getirilen Türk Millî Komitesi’nin tüm kesimlerin katılımı sağlanarak Ulusal Enerji Enstitüsüne çevrilmesi gibi yaklaşımları ben yeterince tartışılmadan gündeme getirilen öneriler olarak görüyorum. Çünkü bizlerin, belki de birçok kesimden daha ciddî olması, bu sektörde ihtiyaçların belirlenip kurum önerilerinin de buna göre yapılması gerektiği fikrindeyim.

Diğer yorum ise TEİAŞ adına katılan Sayın Yusuf Bayrak arkadaşımıza. Kendileri tebliğlerinde kısaca değindiler ama, bu Elektrik Piyasası Yasasında bugüne kadar gene eski kamu tekeli tarafından yapılmakta olan ve de Enerji Bakanlığı tarafından yapılmakta olan plân çalışmaları -tabî bu yeni liberal politikalar doğrultusunda plân lâfından özellikle de kaçınıldığı için- istenmiyor. Her şeyi “piyasa” düzenliyor diye kabul ediliyor. Kapasite projeksiyonlarının dağıtım şirketleri tarafından hazırlanan talep tahminleri esas alınarak üretim kapasite projeksiyonunun hazırlanması konusuna değinmek istiyorum. Çünkü biz yıllardır, Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği olarak bu politikaların gündeme getirildiği ve giderek egemen politika haline dönüştürüldüğü yıllardan beri şunu söylüyoruz: Bir taraftan deniyor ki, işte bu tür alanlar siyasetin etkisinden uzaklaştırılmalı. E, ne yapılmalı? İşte gelen geçen hükümetlerle bu politikalar değışmemeli, hatta kurullar kuralım, bu kurullar neyin garantisi olsun? Dünyada bu piyasalar nasıl işliyorsay bunların kurallarının yerine getirilmesinin aracı olsun.

Biz tabî ki günlük siyasetin bu alanları ve bu kurumları çiftlik haline dönüştürmesinin karşısındaız ama, siyasetin kendi tanımında bile vardır. Siyaset kimin nereden ne kadar pay alacağını belirleyen bir olgudur. Dolayısıyla, kalkıp da ben bir yönüyle bir ülkenin plânlamasının dağıtım şirketlerine nasıl bağlanabileceğini veya onların tahminlerine nasıl bağlanabileceğini çok da anlayamıyorum. Çünkü şöyle düşünüyorum: Örneğin bir hükümet Türkiye’ye bir siyasî programla gelebilir ve diyebilir ki; ben bu ülkede bir sanayileşme hamlesi gerçekleştirmek istiyorum. O zaman da sizin bütün yapabileceğiniz tahminleriniz altüst olabilir ve bu bir siyasî karardır.

Bu yorumumu yaptıktan sonra, kendisi kuşkusuz ki bir teknokrat olarak çalışıyor TEİAŞ’da, kendisinden bu yasanın bu maddesiyle ilgili teknik yorum rica ediyorum.

MUSA ÇEÇEN (Elektrik Mühendisi)- Sunumları incelerken göremediğim bir şey var, kaçırıysam özür diliyorum ama bu sunulan projeksiyonlarda geleceğe yönelik olarak şu anda ne yazık ki bizim literatürümüze inatla kayıp-kaçak olarak sokulmaya çalışılan, ama bir mühendisin söyleminde asla birlikte kullanılmaması gereken bu kavramı bize yerleştirmeye çalışıyorlar. Kayıp ve kaçığın böylesine bir sempozyumda birlikte kullanılmasını öncelikle reddettiğimi ve bunun sempozyumda bunun kayda geçirilmesi gerektiğini Divana ve ilgililerin bilgilerine sunuyorum.

Çünkü kayıp başka bir olaydır, kaçak başka bir olaydır. Kayıp, bu ülkede enerji konusunda iddiası olan veya önerdiği yöntemlerle bunu çözebileceğini söyleyenlerin teknik ya da idarî başarısızlığının veya politikasızlığının sonucunda ortaya çıkar.

Kaçak ise başka bir şeydir. Bu politikaların da etkisiyle ekonomik, sosyal, politik, kültürel veya adli birtakım sonuçlarla ortaya çıkar. Ben bu nedenle kayıp- kaçak gibi bir kelimenin bundan böyle mümkünse elektrik mühendisliği disiplini alan ve bu bilimle veya mühendislik alanıyla uğraşan kişilerin kayıtlarına, tebliğlerine, yazılarına asla birlikte almamaları gerektiğinin öncelikle altını çizmek istiyorum.

Bu sunumlarda, geleceğe yönelik sunum, özellikle Yusuf Bayrak beyin sunumunda da göremedim. Bu ülkede şu anda yüzde 24'e varan kayıplar var. Bunların içinde birtakım verilere göre yüzde 4, 4.6 oranında çalınan enerji -buna kaçak enerji diyelim- olduğu biliniyor. Bu projeksiyonlarla geçmişte nasıl oynadığımız çok iyi biliyoruz, özellikle 1998 yılında dağıtım şebekelerinin özelleştirilmesiyle ilgili yapılan düzenlemeler, ki bu düzenlemelerle ÇEAŞ, KEPEZ'deki birtakım operasyonlarının da süre uzatımı yönünde önünün açıldığını biliyoruz. Bu noktadan baktığımızda kayıp olarak Türkiye'de ortaya çıkan, özellikle dağıtım şebekelerinde çok büyük oranda kaybettiğimiz bir enerji var. Elektrik Mühendisleri Odası'nın ve TMMOB'nin muhtelif organlarında bizim kovamızın altının delik olduğu söylemiyle de altı çok vurgulandı. Bu kayıp olan enerjinin kazanımı, bunun akılcı kullanımı ve enerji verimliliğinin bu anlamda artırılması ve buradan kazanılacak miktarların tablolara veya gelecek projeksiyonlarına, tahminlerine hangi ölçekte yansıtıldığının yanıtını alabilirsem çok mutlu olacağım.

İSMAİL HAKKI KILIÇ (Jeoloji mühendisi)- Enerji sektöründe de enerji sorunumuzda da dağılmış vaziyetteyiz. Şimdi ben bu kayıp-kaçak üzerine birkaç söz söylemek istiyorum. Hasan Balıkcı arkadaşımız bu konuda hayatını verdi. Yani bu kayıp kaçak konusunda iş burada mı kalmalı, bence kalmamalı. Arkadaşımızın hayatını verdiği bu mücadele daha somut bir şekilde listelenmeli, bunun üzerine gidilmesinden yanayım ben.

Şimdi bu ülkede, ülkemizde kaybı yapan kim, kaçağı yapan kim ve bunu kontrol eden, bunun peşinde olan kim? Yani siyasî irade anlamında söylüyorum. Her şey karışmış vaziyette. Yapan da, kontrol eden de ortak durumundalar, yani işin başındalar, bu işin sonucu nereye gidecek, nasıl götüreceğiz. Burada yine Hasan Balıkcı gibi insanlara ve onun yürekli örgütlerine ne iş düşüyor? Çünkü bu konuda TEİAŞ

yetkilisinin, Yusuf Beyin söylemesi gereken sözler varsa söylemesini bekleyeceğim. Fakat bu mücadele önemli, Hasan Balıkcı arkadaşımızı feda etmekle burada noktalanmaması gerekir. Bu mücadeleyi TMMOB olarak bizler dalga dalga somutlaştırarak, bayraklaştırarak kayıpları, kaçakları yapanları ve bunu denetlemeyenlerin peşine düşmemiz gerekir diyorum ben.

AHMET SARI (Elektrik Mühendisi)- Az önceki arkadaşımızın konuşmasına ek olarak, kayıp kaçaklarla mücadele anlamında Hasan Balıkcı'nın öldürülmesinden sonraki süreçte maalesef Türkiye'de bugün enerji bürokrasinin tepesindeki olan Enerji Bakanlığı ve TEDAŞ Genel Müdürlüğü son derece duyarsız kalmıştır, hatta ve hatta olayın üstünü örtmeye bile çalışmaktadır. Yani bu konunun içerisinde olan bir kişi olarak olayı çok yakından takip ettiğim için, maalesef buradan da bunu açıklamak zorunluluğunda hissettim kendimi. O anlamda buradan tekrar TEDAŞ Genel Müdürlüğü'ne ve Enerji Bakanlığı'na eğer kaçaklarla mücadele etmekte samimi olduklarını belirtiyorlarsa, bu konuya sahip çıkmaları ve konuyla ilgili soruşturmayı kendi kurumlarında tekrar açmaları gerektiğine inanıyorum.

Bunun dışında özellikle diğer bir konu var. Enerji üretiminde bir örnek söyleyeyim. Sugözü Termik Santralı, Yumurtalık Termik Santralı ithal kömüre dayalı bir santraldır. Maalesef bugünlerde de zannediyorum Afşin Elbistan'da bir kömür santralı daha devreye girmek üzere 1-2 gün içerisinde tahmin ettiğim kadarıyla. 1440 megavat olması gerekiyor. Türkiye'nin linyite dayalı aşağı yukarı en az şu anki mevcut kömür santrallerinin iki-üç katı kadar potansiyeli olmasına rağmen neden? İthal kömüre dayalı bir santral ve hatta işin daha ilginç tarafı sahibi tamamıyla yabancı olan Stav AG denilen bir şirket. Enerji üreten bir yabancı şirketin ithal kömür kullanmasına neden izin verildiğinin araştırılması, özellikle TMMOB Enerji Komisyonu'nun bu konuyu daha detaylı bir şekilde soruşturması gerektiğine inanıyorum.

VOLKAN EMRE ÇALI- (Makina mühendisi)- Kısa bir sorum olacaktı benim. Bu tartışmalardan çıkan bir nokta, EPDK gibi kurumların özelleştirme ya da enerji sektörünün piyasaştırılmasına dönük olarak bir kurumsal ayak oluşturduğunu da gösteriyor. Bu anlamda TMMOB ya da ilgili odaların bu kurumun içerisinde yer almasını nereye koyuyoruz diye genel bir soru sormak istedim.

BAŞKAN- Teşekkür ediyorum. Şimdi kalan zamanı konuşmacılara paylaşacağım, çok da soru var. 5'er dakika aynı sırayla başlayacağım.

Buyurun.

AYFER EĞİLMEZ- Tamamlayıcı unsur olarak söyleyeceğim, panelde de büyük olasılıkla tartışılacaktır. Gerek enerjide gerekse diğer kamu mallarının, yani gerek hizmetlerde gerekse diğer kamu mallarının tırnak içinde çok kullanılan satışları artık birer suç dosyaları haline gelmiştir. Bu anlamda yine söylediğim gibi özellikle orta sınıf ya da nitelikli iş gücü olarak söyleyebileceğimiz teknik elemanların da istihdam açısından, işsizlik açısından, yoksullaşma açısından sorunu haline gelebilmeli.

Hepinizin yine bildiği gibi 2001 krizinden bu yana reel ücretlerde, örneğin işte çok övülen, ihracatta büyük artış olduğu söylenen TV set ihracatındaki ücretlerin payı yüzde 33. Yine rekabet ettiğimiz söylenen giyim sanayiindeki ücretlerin, reel ücretlerin düşüşü yüzde 20'lere kadar ulaşmıştır ve yoğun bir iş çıkarımı, taşeronlaştırma söz konusudur.

Dolayısıyla, bütün bu suç haline dönüşen özelleştirmeden, örneğin sendikamız kendi sektörünün de dışındaki bütün yapıları inceleyerek örnek, halkın rahatça anlayabileceği biçimde, hepimizin anlayacağı biçimde bütün süreci mizansene de ederek suç dosyaları oluşturdu, belki de basından da izliyorsunuz.

Dolayısıyla, bir ortak mücadele alanının koşulları var. Ama ortak aklı kullanarak birlikte hareket etme henüz hayata geçirilmiş değil. Örneğin önümüzde TÜGSAŞ'ın tüm gübre fabrikalarının özelleştirilmesi var. PETKİM'in özelleştirilmesi, ki çok acıdır, İranlı devlet şirketi, devlet petrokimya tesisini bugün PETKİM'de çalışan teknik elemanlar ve diğer iş gücü birlikte devreye alıp ve start vermiş olan, verdiği bir kuruluş talip olmakta oraya.

Yine TÜPRAŞ hepimizin bildiği gibi özelleştirmeye ilgili ileri sürülen bütün argümanların hepsini çürüten bir kuruluş. TÜPRAŞ, hem de çok büyük imtiyazlarla Petrol Piyasası Yasasına bağlanarak, yani dağıtım şirketi kurma, dağıtım şirketine ortak olma gibi bir yığın imtiyazlarla birlikte özel kesime ve büyük olasılıkla uluslar arası, daha doğrusu bağımsız devletlerin içinde yer aldığı konsorsiyumlara devredilmek istenmekte.

Benim ricam ya da mesajım bunları bilimsel verilerin de üzerinden hareket ederek, değerlendirerek ortak mücadeleye katılım ortamının yaratılması.

AYTEKİN ÇAKIR- Şimdi doğalgazdaki kaçakların sıfıra düşürülmesi meselesini veya kaçak değil de kayıp olarak diyelim, iki başlıkta ele alalım. Kayıpların

sıfıra düşürülmesi konusunda doğalgazda teknik olarak zaten illerdeki dağıtım yapan firmalar kendilerine teslim noktasında ölçümleme yaparak gaz alıyorlar. BOTAŞ'ın gaz alımları ise ülke sınırlarına girdiği noktadan veya başlangıç noktasından yine ölçümlemeyle alınarak hem kendi direkt satış yaptığı organize sanayi ve benzeri tüketicilere, sanayi tesislerine ve illerdeki gaz dağıtım şirketlerinde de ölçümlemeyle teslim ediliyor. Şebekelerle ilgili ciddi bir kaçak riski olması da çok zor; çünkü bu şebekeler skada sistemleri ve benzeri yöntemlerle izleniyor ve takip ediliyor. Yani kaçığın olması durumunda çok çabuk haber alma ve buna müdahale etme opsiyonları var.

Kayıpları bu başlıkta ele aldıktan sonra, ölçümleme sırasında kent içi uygulamalarında bazı sıkıntılar var, bu konuda şikayetler geliyor. Ölçümleme sırasında değerlerin farklılaşması anlamında; dağıtım kuruluşlarına teslimi sırasında ölçümleme noktalarında gazın belli basınçlarda ve belli sıcaklıklarda ölçülmesi lâzım aksi halde hatalı miktarlar alınabiliyor. Bu nedenle farklılıklar oluşabiliyor ama bunun yüzde 13'ler gibi bir rakama gelmesi çok abartılmış bence veya çok yanlış rakamlar diye düşünüyorum. Bu kadar büyük farklılıkların söz konusu olmaması gerekir.

Kaçaklara gelince, kent içi dağıtım şirketlerinde Türk toplumunun genel meyli ve gerçekten bu konuda yaratıcı olmasının getirdiği kaçaklar söz konusu. İşte iptal edilmiş bir sayacın bağlantı ağzından gaz almak, bir binanın temizleme noktasından sayaçla ölçümleme yapmadan gaz almak gibi pratik şeyler, uygulamalar maalesef olabiliyor ama, bunları tabii ilgili gaz kuruluşunun mutlaka tespit etmesi ve her olayda olduğu gibi bunun üzerine gitmesi gerektiğini düşünüyorum.

İkinci soru, Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi'nin Ulusal Enerji Enstitüsü haline getirilmesiyle ilgili bizim tebliğimizde yer alan husus. Tabii ki böyle bir uygulamanın hayata geçirilmesi ve uygulamaya geçirilmesi, bu statünün çizilerek veya oturtularak, değiştirilerek ve geliştirilerek tüm birimlerin de uygun göreceği değişiklikler ve düzenlemeler yapılarak oluşturulması mümkün. Ki biz doğalgazın Türkiye'de kullanıldığı dönemden beri Makina Mühendisleri Odası olarak hep önerdiğimiz ve hemen hemen o yıldan bu yıla her tebliğimizde, her sunumuzda ve platformda bahsettiğimiz Doğal Enstitüsü ise çok daha farklı bir kurum olabilir. Doğal Enstitüsü, adı üstünde, biraz önce arada da belli bir konuşma yaptık bazı değerli konuklarla. Enstitünün hüviyeti bağımsız olmalı, siyasal görüşlerin veya etkilerin yer almadığı bir statüde bir enstitü oluşmalı. Yani gerçekten teknik bir enstitü oluşmalı anlamında.

Üçüncü soru ise bir meslektaşımızın sorduğu EPDK'da TMMOB ne oranda temsil ediliyor diye bir soru sordu. Maalesef EPDK'nın gerek doğalgaz yasasında ve gerekse EPDK'nın oluşumunda meslek odalarının temsil hakkı maalesef tanınmadı. Böyle bir temsil hakkımız şimdi de yok.

SERDAR ÖMER KAYNAK- Bana bir soru gelmedi ama, tamamlamak anlamında ben de bir şeyler söylemek istiyorum.

Bir elektrik mühendisi arkadaşımızın Elbistan'la ilgili bir sorusu oldu. O konuda ben de tamamlama anlamında bazı bilgiler vermek istiyorum.

Elbistan olayı gerçekten enteresandır, 2000 yılında Afşin Elbistan 10 milyon 780 bin ton kömür vermiş termik santrale. 2001'de 12 milyon vermiş. Birden bire 2002'de 7 milyona düştü bu rakam ve 2003'te de şu an 9 aylık faaliyet 5 milyon civarında.

Şimdi hâl böyle iken, yani o tür bir olanağı kullanamazken hem İskenderun'da ithal kömüre dayalı bir termik santral kuruyorsun, bunun yanında da 2005 projeksiyonuna göre de Elbistan'da 4 üniteye daha 1600 megavat gücünde termik santral oluşturuyorsun. Çan dışına çıkarsa, hatta Çan da var bunun içerisinde. 1600 megavatlık termik santral kömüre dayalı bunu plânlıyorsun.

Şimdi gerçekten bu ülkenin tedavisi pansumanla filan olacak hâlde değil. Bu ülkenin kesinlikte tedavisi cerrahi bir müdahale ister, ama organizmayı tanıyamazsan masada da öldürürsün. Bunun en güzel örneklerinden bir tanesi 2000 yılında ABD'de yaşanan California krizidir. Enerji konusundaki yapısal anlamda dikey ve bütünlüştük olan bir yapıyı paramparça edip farklı alanlara götürünce oradaki kriz yaşanmıştır. Bizim de ileride ne gibi şeylerle karşılaşabileceğimiz anlamında orada çok iyi örnekler vardır.

YUSUF BAYRAK- Mümkün olduğunca kısa yanıtlamaya çalışacağım. İzin verirseniz isim isim soruların sırasına göre yanıtlamaya çalışayım.

Sayın Ayşegül Karayazgan'ın sorusu. Aslında hem tespit hem biraz eleştiri hem de soruları var.

Çalışmamızdaki talep tahminlerinde Enerji Bakanlığı'nın eski serisinin kullanıldığı gibi bir ifade anladım yanlış anlamadıysam. Halbuki ben sunuşumda Enerji Bakanlığı'nın eski çalışması gibi ifade kullanmadım. Tarihini belirtiyim, Enerji

Bakanlığı tarafından bu çalışmada kullanılan talep serisi 2003 yılında yapılan çalışma sonuçlarıdır.

8. Beş Yıllık Kalkınma Plânındaki çalışma ise takdir edersiniz ki, bizim ülkemizde özellikle gündün güne şartlar çok değişmekte, gelişmeler çok farklı boyutlara ulaşabilmektedir. 8. Beş Yıllık Kalkınma Plânındaki enerji raporunun hazırlandığı tarihten bu yana önemli bir büyük kriz atlattık. Dolayısıyla, plânlama çalışmalarının baz alınacağı şartlar o gündün bugüne çok değişmiştir. Dolayısıyla, her güncelleşmede bizim sonuçlarımızda biraz daha farklılık olmaktadır. O tarihteki çalışmada yüzde 35'ler civarında olan yedeğin bugün yüzde 59'lara çıkmış olması. Şu anda açıkçası hangi yılda yüzde 35'ti, önümde tam rakamlar olmadığı için, ama ortalama olarak yüzde 35'ler seviyesinde idi, daha sonra 2020'li yıllarda yüzde 20'lere kadar bir düşme söz konusuydu.

Yedek konusunda tabî en başta elektrik sistemindeki üretim tesislerinin termik hidrolik ağırlık oranları çok belirleyici bir faktör. Bir de yıldan yıla gelişmeler. Dediğim gibi 2003-2004 yıllarının az önceki çalışmada yüzde 50'lerin üzerinde bir kapasite yedeğinin olmasının önemli etkenlerinden birisi de 2002 ve 2003 yıllarında oldukça büyük miktardaki yeni kapasitesinin sisteme dahil edilmiş olmasının etkisidir.

Yine arkadaşımız Avrupa Birliğinde rezervin sıfır olduğu gibi bir nokta söyledi. Kesinlikle katılmıyorum. Avrupa Birliği, özellikle Batı Avrupa ve Orta Avrupa ülkelerinde rezervin çok yüksek olduğunu, yüzde 60'lar düzeyinde olduğunu biliyoruz.

SORU- Anlaşılamadı.

YUSUF BAYRAK- Şimdi talep tahminindeki kurulu güç yedeği nedir tam anlayamadım kusura bakmayın. Pardon çok özür dileyeceğim, yalnız bir kavram kargaşası var. Ben sizin ne dediğinizi tam olarak anlayamadım, talep tahminindeki yedek kavramını ben bilmiyorum açıkçası kusura bakmayın. Yani nasıl bir şeydir? Ama onun talep tahminiyle bir ilgisini kuramadım ben, bilmiyorum salonda onun bağlantısını kurabilen var mı? Yani talep tahmini ayrı bir kavramdır?

Yok, yani şimdi bu biraz, evet yani daha geniş bir şey, yani tam net çözemedim kusura bakmayın.

Ama talep tahmini çalışması yapılırken bir yedek oranı kullanılmaz, yani öyle bir çalışma yok açıkçası.

Yine yap-işlet ve yap-işlet-devret modelindeki kapasitelerin arz güvenliğine ilişkin. Bu aslında bir anlamda benim doğrudan bir konum değil. Eğer bunun sözleşmelerinde böyle bir eksiklik varsa bu gerek EPDK, gerekse Enerji Bakanlığı tarafından dikkate alınacaktır. Biz TEİAŞ olarak bu konuda, arz güvenliğinin sağlanması konusundaki çalışmalarımızı EPDK'ya iletmiş durumdayız, o kapsamda ele alınacaktır.

Yine bir önemli nokta daha, serbest piyasa ile bizim çalışmamızda sunduğum, ki bizim çalışmamız, sunuşumdaki çalışmamız tamamen teknik ayrıntıda bir çalışmadır ve piyasanın serbest ya da tekel olmasıyla bir ilgisi yoktur, tamamen tekniktir. Yine ben oraya takılmış durumdayım. Avrupa Birliğinde serbest piyasada rezervin sıfır olması, yani serbest piyasayla rezervin bir ilgisi yoktur; çünkü elektrik sisteminin sağlıklı ayakta kalabilmesi için belli bir oranda bir yedeğinin olması gerekir. İster serbest piyasa olsun, ister uygulama tekel hakimiyetinde olsun.

Sayın Lütfi Kırayoğlu Beyefendinin sorusunda, hidrolik santrallerin yıllık üretim kapasitelerinde –yanlış anlamadıysam soruyu- yıllık çalışma saati olarak 1978 yılındaki çalışma saatiyle bugünkü çalışma saati arasında bir karşılaştırma anlamında, yanlış anlamadıysam. Şimdi bizim ülkemizde hidrolik santral üretim kapasiteleri mevsimsel ve coğrafi konumlarına göre çok farklılık gösterebilmektedir. Örneğin bir Fırat havzasındaki hidrolik santralin üretim kapasitesiyle, daha doğrusu yıllık çalışma süresiyle bir Kızılırmak üzerindeki hidrolik santralin çok büyük fark etmektedir. Ben yıllık çalışma saatini en yüksek kapasite eşdeğerinden yıllık çalışma anlamında söyleyecek olursak, yani bir hidrolik santralin maksimum kapasitesinde yılda ne kadar çalışabileceği anlamında, yıllık üretimi söyleyecek olursak. Bu tabii yine baraj rezervuarına ve arazi konumuna göre değişmek kaydıyla Fırat havzasında 5 bin, 5 bin 200 saatlere kadar çalışan santraller olduğu gibi diğer bölgelerde 2 bin 800 ila 4 bin saat arasında çalışma saati olan santraller bulunmaktadır. 1978 yılıyla bugün arasında şöyle bir geriye doğru düşünecek olursak bizim özellikle büyük kapasiteli Karakaya ve Atatürk santrallerimizin 1978 yılından sonra yapıldığı, dolayısıyla hidrolik santrallerin ortalama çalışma saatinde de bunların önemli bir belirleyici rolü olduğu göz önünde bulundurulmalı. Yalnız az önce de söylediğim gibi bu çalışma saatlerinin değerlendirilmesi mevsimsel şartlara göre ve hidrolojik şartlara göre çok değişim göstermektedir. 2000-2001 yıllarında yaşadığımız gerçekten çok uç noktadaki bir kuraklık dönemi tabii ki doğal olarak hidrolik santrallerin çalışma saatlerini de doğrudan etkilemektedir. O yüzden bugünle 1978 yılını böyle

bire bir karşılaştırmak iki anlamda çok doğru değil. Hem hidrolojik şartları aynı baza getirip karşılaştırmak lâzım hem de o gündeki santrallerimizin yapısıyla bugünküler arasında oldukça büyük farklılıklar var.

Nilgün Ercan'dan gelen soru, ilginç, teşekkür ediyorum böyle bir soruya. Bu tabî bizim de biraz üzerinde düşünmek istediğimiz sorularından birisi. 4628 sayılı Yasa çok açık bir şekilde talep tahminlerinin dağıtım şirketleri tarafından gerçekleştirilmesini öngörmektedir. 4628 sayılı Yasadan önce ise talep tahmini çalışmaları ülkenin makro ekonomik temel göstergeleri, nüfus artış hızı, endüstriyel büyüme gibi temel parametreleri göz önünde bulundurularak Enerji Bakanlığı tarafından Türkiye'nin genel plânlama politikaları çerçevesinde bir talep tahmini çalışmaları yapılmakta idi. Hâlen de o kapsamda yapılmaktadır. 4628 sayılı Yasa bu anlamda bir talep tahmin çalışmasını tarif etmek yerine dağıtım şirketlerinin kendi bölgele- rindeki talep tahmini çalışmalarını yapıp sonra TEİAŞ'a bildirip, TEİAŞ tarafından da bunların değerlendirilmesi. Yani ülke olarak bütün elektrik enerjisi talebine ula- şılmasını öngörmektedir.

Şimdi matematiksel olarak baktığımız zaman daha önceden yapılan yöntem esasında bir tündengelim yöntemi. Şimdiki öngörülen ise tüme varım yöntemi. Matematiksel olarak baktığımızda esasında bunların, eğer kullanılan yöntemler doğru kurgulanır ve doğru işletilirse aynı sonuca ulaşılması gerekir. Tabî ki iki önemli şart; Kullanılan yöntem doğru kurgulanacak ve doğru işletilecek.

Şimdi burada bilgi birikimi ve deneyimler de önem kazanmaktadır. Takdir eder- siniz ki bu kapsamdaki bütün Türkiye'yi ilgilendiren bir talep tahmini çalışması yöntemini oluşturmak çok kolay olmasa gerek. 1-2 yıl gibi bir sürede oluşturulması bana göre çok iyimser bir durum olur, ki geçmiş dönemde Türkiye uzun bir dönem içerisinde o bilgi birikimlerine ve deneyimlere sahip olmuştur. Geçmişe doğru yapılan talep tahmini çalışmalarını gerçekleştiren değerlerle karşılaştırdığımızda -bu karşıla- ştırmayı zaman zaman biz kendi içimizde yapıyoruz Enerji Bakanlığıyla beraber- artı eksi yüzde 10 marjı içerisinde bir isabet olduğu görülmektedir ki bu da uluslar arası kabullere göre oldukça geçerli bir isabet oranıdır. Tabî dağıtım şirketlerinin nasıl bir talep tahmini çalışması yapacağı konusunda ne gibi girişimler var, ne gibi hazırlıklar var, neler var o konuda henüz benim bir bilgim kişisel olarak yok. Ama öngörülen, yasayla bu yöntemdir. Bu konuda teknik yorum istiyor arkadaşımız, bilmiyorum teknik olarak da biraz ifade edebildim mi. Yani ben özellikle her iki yöntemin de doğru kurgulanırsa aynı noktaya varacağını tekrar belirtmek istiyorum, ama şartlı

olarak yöntem ve işletilmesi doğru olmak kaydıyla. Tabii burada da tecrübe ve bilgi birikimi, istatistiki bilgiler çok önem arz ediyor. Bu da göz ardı edilmemeli.

Bir arkadaşımız güzel bir cümle söyledi, plânların siyasî karar olduğunu. Evet, bunu hepimiz biliyoruz esasında. Hatta bu konuda çok takdir ettiğim bir uzmanın çok güzel bir sözü vardı. “Plânlar her şeydir plânlama hiçbir şey” anlamında bunu da ben belirtmek istedim.

Sayın Musa Çeçen Beyefendinin söylediği kayıp ve kaçak kavramlarının bir arada telaffuz edilmemesi. Tabii ki bu bütün, ben mühendis değilim ama bütün teknik kişiler tarafından tabii ki benimsenmemesi mümkün değil, çok farklı kavramlar. O kaygılarına kesinlikle katılıyoruz.

Bu konuda kayıp ve kaçaklarla ilgili değerlerin ya da oranların tahminlere nasıl yansıtıldığı konusunda, az önce de söz ettim. Talep tahmini çalışmaları esas olarak Enerji Bakanlığı bünyesinde yapılmaktadır. Genel enerji talebi tahmini yapılmaktadır, onun içerisinde elektrik enerjisi talebiyle ilgili ayrıntılı çalışmalara TEİAŞ devam etmektedir. Enerji Bakanlığı tarafından kayıp kaçak oranları, bu talep tahmini için kullanılan bir model var, bu model içerisinde bir değişken olarak, bir veri olarak dikkate alınıyor. Yalnız burada tabii ülke hedefleri söz konusu. Bugün yüzde 20’ler düzeyinde olan, diyelim ki bir dağıtım sistemindeki kayıp oranı, önümüzdeki 20 yıl içerisinde yüzde kaçlara düşürüleceği ve her yıl ne kadar bir iyileşme olacağı detayında bu modele yansıtılıyor. Tabii şu anda rakamlar önümde yok ama, çok da iyimser bir yansıtma olduğunu zannetmiyorum. Bunlar bir anlamda ülkenin hedefleriyle doğrudan bağlantılı bir konu.

Hemen bu arada kayıp ve kaçığı konusunda İsmail Hakkı Kılıç Beyin bir sorusu var. TEİAŞ’ın görüşlerini istiyor. Şimdi kayıp kaçık değince yoğunluklu olarak dağıtım sistemi ister istemez akla geliyor ve gerçekten de Türkiye’deki büyük oranda kayıpların, teknik kayıpların dağıtım sisteminde, kaçıkların da, kaçık kullanımın da belki yüzde 100’ü, tamamı dağıtım sisteminde. İletim sisteminde ise toplam yıllık kayıp oranı yüzde 2.8 ila yüzde 3.4 arasında yıllara göre değişmektedir, ki bu da Türkiye gibi büyük ve uzun iletim hatlarına sahip olan ülkeler için uluslar arası limitlerin altında kabul edilebilir bir orandır. Dağıtım sistemi kayıpları konusunda maalesef bir bilgim olmadığı için oraya girmek istemiyorum.

ORHAN ÖRÜCÜ- Biz bildirimizin ve oturumumuzun genel başlığına yönelik

geldiği, her türlü derdini söylediği, ama sonra da bunların 5 yıllık, 10 yıllık plânlar halinde hazırlandığı, herkesin buna uymakla sorumlu olduğu, kimin ne yapacağı, hem ulusal düzeyde hem uluslararası düzeyde hayata geçiriliyor. Ama bizim gibi ülkelere geldiğimiz zaman plân, program şu kadar kötü bilmem ne gibisinden politikalarla ya da politikasızlıkla uğraşıyorsun. Neticede her politikanın bir amacı var. Gelişmiş ülkeler kendi ulusal politikalarını uluslararası politika olarak yansıttıkları için biz de artık elindeki çantalarla ülkemize yatırım yapmaya gelen insanları hâlâ bekleyeceğiz gibi gözüküyor.

BAŞKAN- Tüm konuşmacılara teşekkür ediyorum. Aslında önemli bir oturumdu bu. Oturumda üç Odamızın ve TMMOB'nin hazırladığı raporlar tartışıldı, bir sendikamızdan süzülen görüşler yansıdı. Yine TEİAŞ adına değerli bir teknokrat bize kamu tarafından, devlet tarafından düşünülenleri aktarmaya çalıştı. Tüm katılımcıları dinlediğimizde şunu görüyoruz: Hükümet dahil, devlet dahil diyor ki, ülkemizde sağlıklı enerji politikaları oluşturulamamıştır. Buradan belki şu sonuç da çıkarılabilir. Yeni liberal politikaların ülkemize dayattığı politikasızlaşmadır.

İkinci oturumda burada kalınan yerden devam edilecek, diğer boyutlarıyla birlikte konuyu tartışmaya, deşmeye devam edeceğiz. Dün Bakan buradaydı, gelin birlikte bir şeyler yapalım dedi. Kendisine inanmak istiyorum, umarım buradan süzülen görüşler ülkeyi yönetenlerin çalışmalarında, programlarında, yönetmeliklerinde yankı bulur.

Hepinize katıldığımız için teşekkür ediyorum.

çözümlemelerimizi ve sonuç önerilerimizi, görüşlerimizi anlatamadan süremizi doldurduk, yani zamanımızı pek iyi kullanamadık.

Bu noktada şunu belirtmekte fayda var. Enerji yatırımları pahalı ve uzun süreli yatırımlar, enerji yatırımlarına ayracağımız kamu kaynakları kısıtlı. O zaman, mali kaynak için enerji alanını özel teşebbüse açalım, özel teşebbüs gelsin bizim bu eksiğimizi kapatsın gibisinden bir temel politika çiziliyor. Bunun üzerine de özel teşebbüs ve tabii uluslararası sermaye çantasını kapıp Türkiye'ye projesi ile beraber geliyor. Yani burada sizin hiçbir şansınız olmuyor, kendi şirketi açısından global düzeyde bakan uluslararası şirketin A memleketinde alacağı var, ne alayım, kömür alayım, kömürü nereye götüreyim, kim alıyor, Türkiye işte yana yakıla enerji arıyor, getirip Türkiye'de santral kuruyorsunuz.

1998 yılında Erbakan Hükûmeti zamanında İran'la bir gaz anlaşması imzalandı, tamam size gazı vereceğiz dediler, bir baktık ki Türkiye'nin buradan alacağı 6 milyar metreküpe varan gazı ne yapacağı belli değil. O zaman Unit International elinde bir çantayla geldi, ben Iğdır'da size bir tane teknopark kurayım dedi. Teknopark kurmak için kötü bir yer değil ama, Iğdır'ın en mümbit yerine göz diktiği için de bu iş olmayınca şimdi biz hâlâ Türkiye'de İran gazını ne yapacağımızı bilemiyoruz.

Türkiye'de bugünden yarına genel olarak enerji özel olarak da elektrik sektöründe uzun ve orta vadeli projelerimiz olmadığı için, yarın karanlıkta kalacağınız korkusuyla ortada kalırız ve bu alanı özel sermayeye açarsanız, tahkim mahkim destek olursa, yarın çantasını kapalı uluslararası şirketler buralara gelir, bunun adı mobil santral olur, nükleer santral olur, işte bilmem ne santrali olur. Sizin bu tip santrallara ihtiyacınız yoktur ama enerjiye ihtiyacınız vardır. O elindeki malzemeyle gelir, sizi burada teslim alır, siz de daha sonra cebelleşip durursunuz, ki bu doğalgazda da böyle. Aynı şey nükleer santral için de geçerli. 2000'li yıllardaki tartışmaları hatırlarsanız Türkiye'de plânlı, plânsız elektrik kesintileri oluyordu, hemen nükleer santral yapalım dediler. Sanki nükleer santral pek sevdikleri mobil santrallar ve doğalgaz santralları gibi ertesi gün kurulacak santrallardı. Böyle yanılsamalar ve kandırmacalarla bu sektör yürüyüp gidiyor, ama yürüyüp gittiği için de bugün mahkemelerde, adliye koridorlarında bu hale geldi sektör.

Uzun ve orta vadeli program, plânlama yapamazsanız bunları hep yaşayacağımız ortadadır. Bugün özel teşebbüsün kalesi dediğiniz ABD'de bile ulusal enerji konusunda, katı plancı hazırlanan Ulusal Enerji Raporu'nu Beyaz Saray internet sitesinde görürsünüz. Sektörün bütün kesimlerinin tüketicisinden üreticisine herkesin bir araya